

—
Верховний
Суд

Аналіз стану здійснення правосуддя
при розгляді господарських справ
за 2023 рік

Касаційний господарський суд
у складі Верховного Суду

Зміст

Вступ	3
I. Інформація про роботу місцевих господарських судів	5
II. Інформація про роботу апеляційних господарських судів	13
III. Інформація про роботу Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду	17
Висновки	26

Вступ

Увесь час від початку військової агресії наша держава вживає максимум військових, дипломатичних, гуманітарних та економічних заходів для того, щоб протистояти агресору і захистити територіальну цілісність України, життя й безпеку громадян.

І навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану не може бути припинена робота судів, бо не може бути обмежено конституційне право людини на судовий захист, яке є непорушним.

Як і після початку військової агресії, господарські суди України продовжують свою роботу, незважаючи на небезпеку, спричинену постійними бомбардуваннями та обстрілами. Безпрецедентні агресивні руйнування цивільної інфраструктури України, воєнні дії, окупація територій порушили ланцюги зв'язків у договірних правовідносинах, спричинили неможливість виконання господарських зобов'язань належним чином, завдали значних збитків учасникам господарської діяльності.

Наразі Україна переживає чи не найважчі часи за всю свою історію. Перед судовою системою, як і всією країною, постала велика кількість викликів, які пов'язані із повномасштабним вторгненням. З моменту введення воєнного стану господарські суди України приділяють багато уваги безпеці суддів, працівників апарату та користувачів судової системи. З метою дотримання розумного строку розгляду справ, призначених у судовому засіданні, та з урахуванням особливих умов воєнного стану сторонам повідомляється про передбачене процесуальним законодавством право на участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції. У разі оголошення повітряної тривоги у судових засіданнях оголошується перерва для забезпечення учасникам судового засідання можливості скористатися захисними спорудами.

Окрім того, законодавча та судова влада активно співпрацюють, щоб, попри надскладні сьогоденні умови, забезпечити громадянам доступ до правосуддя і спростити його, зокрема, шляхом диджиталізації правосуддя. Тому із 18 жовтня 2023 року запроваджено обов'язкову для визначеного кола учасників судового процесу в господарських справах реєстрацію та використання електронних кабінетів у ЄСІТС. 04 листопада 2023 року набули чинності зміни до Господарського процесуального кодексу України ГПК України, внесені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення обов'язків учасників судової справи».

З огляду на зазначені зміни обов'язкова реєстрація електронних кабінетів у ЄСІТС передбачена лише щодо тих юридичних осіб, які зареєстровані за законодавством України, і тих органів державної влади та інших державних органів, які зареєстровані за законодавством України як юридичні особи.

Отже, згідно з вимогами частини шостої статті 6 ГПК України у новій редакції в обов'язковому порядку свої електронні кабінети в ЄСІТС реєструють:

- адвокати;
- нотаріуси;
- державні та приватні виконавці;

арбітражні керуючі;

судові експерти;

органи державної влади та інші державні органи, зареєстровані за законодавством України як юридичні особи, їх територіальні органи;

органи місцевого самоврядування;

інші юридичні особи, зареєстровані за законодавством України.

Інші особи реєструють свої електронні кабінети в добровільному порядку.

Крім того, звертаємо увагу на те, що юридична особа (учасник судового процесу) зобов'язана зареєструвати свій електронний кабінет у ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), навіть якщо інтереси цієї особи у справі представляє адвокат, який має зареєстрований електронний кабінет (абзац другий частини шостої статті 6 ГПК України; ухвала Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (далі – КГС ВС) від 09 листопада 2023 року у справі № 920/857/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114796203>).

Після введення цієї новації, зокрема у КГС ВС до електронних кабінетів користувачів було надіслано майже 15 тис. судових документів.

Таким чином, господарські суди України дотримуються високих міжнародних та європейських стандартів у сфері судочинства задля забезпечення доступу до правосуддя навіть в умовах воєнного стану.

Водночас збільшилося навантаження на суддів та працівників апаратів судів у зв'язку із збільшенням процесуальних звернень до господарських судів України, що можна розглядати як індикатор змін у сфері господарської діяльності країни та загальної судової активності. Також це може вказувати на декілька тенденцій:

– зростання господарської активності, яке може бути зумовлено економічним відновленням після періоду затишшя, пов'язаного з повномасштабним вторгненням, що часто супроводжується збільшенням комерційних спорів з відновленням безпечніших життєвих умов;

– вплив воєнного стану. Бізнеси можуть поставати перед новими викликами, які потребують судового вирішення, особливо у сферах оборони та соціального забезпечення;

– зміни у законодавстві. Іноді нові або змінені закони ведуть до збільшення судових звернень, оскільки сторони шукають юридичних інтерпретацій.

I. Інформація про роботу місцевих господарських судів

Судова статистика свідчить про зростання кількісних показників роботи господарських судів у 2023 року, навіть порівняно з довоєнним рівнем. Звільнення територій, створення безпечніших умов, законослухняність учасників господарських відносин, бажання вирішувати у правовому полі непрості економічні проблеми, спричинені агресивними, незвичними для суспільства умовами, зумовили значне зростання звернень у спорах до господарських судів.

Судова система активно реагує на нові виклики, особливо в контексті розгляду справ у спорах, що виникають із господарської діяльності, зокрема щодо майнових справ та справ про банкрутство.

Характеристика основних показників роботи місцевих господарських судів

У 2023 році **збільшилася кількість** процесуальних звернень (далі – звернення) до місцевих господарських судів (далі – господарські суди) у спорах, що виникли у зв'язку із провадженням господарської діяльності:

Протягом звітної періоду суттєво збільшилися основні показники роботи господарських судів (більшість з яких перевищують показники 2021 року) порівняно з аналогічними даними 2022 року, зокрема:

- на 36,1 % – до 224 тис. із 164 тис. звернень, що перебували на розгляді господарських судів для вирішення спорів, які виникли у сфері господарської діяльності;

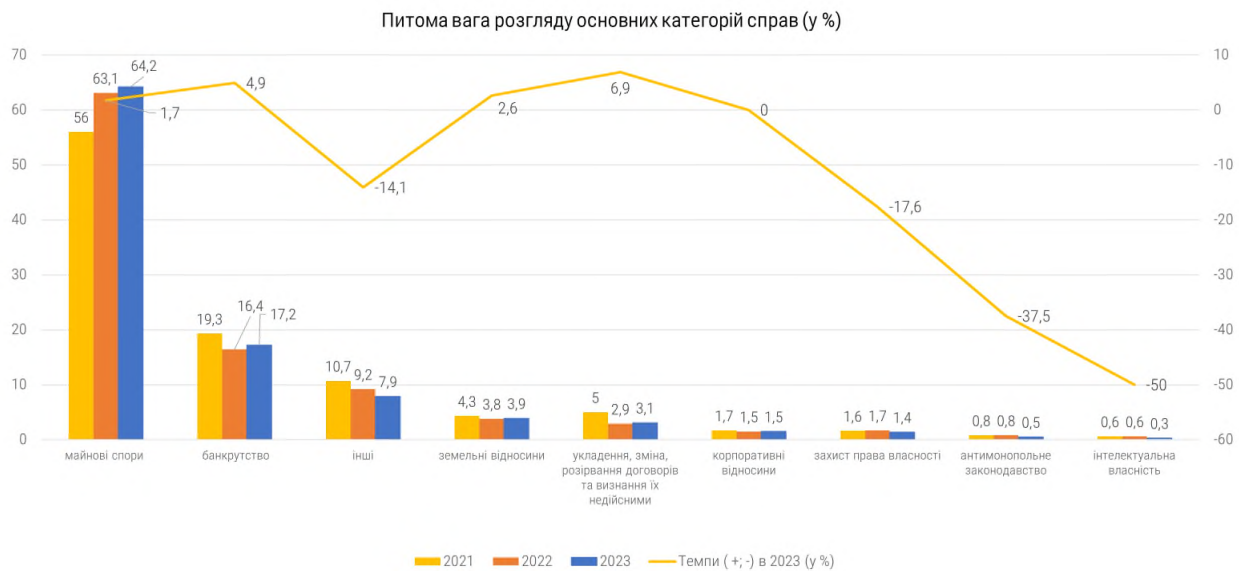
- на 49,4 % – до 184 тис. із 123 тис. звернень, які надійшли на розгляд. При цьому на 40,2 % побільшало позовних заяв, що надійшли на розгляд, – до 95 тис., число яких наблизилось до показника довоєнного періоду 2021 року – 101,4 тис.;

– на 51,1 % – до 180 тис. (навіть більше, ніж у 2021 році – 178,7 тис.) із 119 тис. розглянутих звернень суб'єктів господарювання, або **97,9 %** від тих, які надійшли на розгляд;

– на 41,5 % – до 128 тис. (у 2021 році – 127,8 тис.) із 90,5 тис. розглянутих господарськими судами звернень, за результатами розгляду яких судові рішення можуть бути оскаржені до суду вищого рівня;

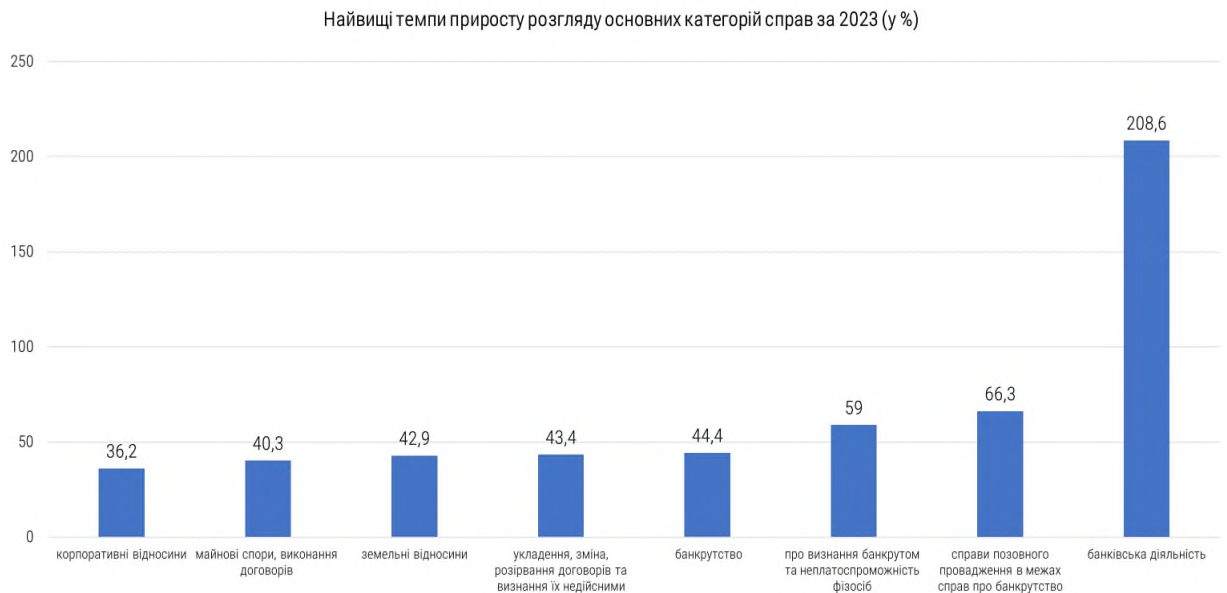
– на 39,1% – до 82,3 тис. (у 2021 році – 85,8 тис.) із 59,2 тис. розглянутих господарськими судами справ.

Структурний аналіз результатів розгляду основних категорій господарських справ у 2023 році характеризує усталену тенденцією щодо питомої ваги розглянутих справ за категоріями. Їхня динаміка протягом 2021–2023 років засвідчує конструктивні зміни в економічному середовищі країни: збільшується майнова заборгованість контрагентів у справах, і, як наслідок, зростає кількість справ про банкрутство та неплатоспроможність фізичних осіб.

Збільшення обсягу справ за основними категоріями

Загальна кількість розглянутих господарськими судами справ збільшилася в різних категоріях, зокрема справи про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними, справи майнового характеру, справи щодо земельних відносин, корпоративних відносин, банкрутства, справи, пов'язані з банківською діяльністю, та інші.

У 2023 році порівняно з попереднім періодом **збільшилася** кількість розглянутих справ господарськими судами за основними категоріями:

- на 43,4 % – до 2,5 тис. із 1,7 тис. справ **про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними**, з яких 0,8 тис. – справ щодо спорів із банківської діяльності;

- на 40,3 % – 52,4 тис. (у 2021 році – 48 тис.) із 37,3 тис. справ **майнового характеру** та щодо виконання договорів.

Кількість справ майнового характеру зросла на 9 % (порівняно з довоєнним 2021 роком) переважно щодо спорів з розрахунків за товари та послуги у сферах енергетики, водопостачання, транспорту, комунальних послуг, інформаційних сервісів та банківському секторі, зокрема:

- стрімко збільшилась у **3,7 рази** кількість справ **майнового характеру, пов'язаних з банківською діяльністю**, – до 3,4 тис. із 0,9 тис. у 2022 році. Водночас зросли на 78 % суми коштів, заявлених у цих справах, – 49,3 млрд грн із 27,7 млрд грн. При цьому майже **на 14 % зменшилася** сума коштів, присуджених до стягнення у цих справах, – до 10,6 млрд грн (із 12,3 млрд грн у 2022 році).

Низький відсоток стягнення коштів може бути пов'язаний з можливістю реструктуризації боргу з урахуванням фінансових труднощів банківських клієнтів. Присуджено до стягнення лише 21,5 % від заявлених коштів у майнових справах з банківської діяльності;

– загалом на 208,6 % (**утричі**) до 4,2 тис. із 1,4 тис. у 2022 році та на 56,1% із 2,7 тис. порівняно із 2021 роком **побільшало справ, пов'язаних з банківською діяльністю щодо зміни, розірвання, виконання договорів та визнання їх недійсними;**

– на 42,9 % – до 3,2 тис. із 2,2 тис. **справ із земельних відносин;**

– на 44,4 % – до 14 тис. із 9,7 тис. **справ, пов'язаних з банкрутством** (про визнання банкрутом, кредиторські заяви, скарги тощо), з яких майже на 59 % збільшилася кількість справ **про визнання банкрутом та неплатоспроможність фізичних осіб** – до 1,6 тис. (у 2021 році – 1,1 тис.) з 1 тис.

Водночас у межах розгляду справ про банкрутство було розглянуто 2,6 тис. справ позовного провадження, їх побільшало на 66,3 % з 1,6 тис., що майже досягло рівня 2021 року, коли їх кількість становила 2,8 тис. При цьому майже у **4,7 раз** збільшилася сума коштів, присуджених до стягнення у цих справах, – до 37,2 млрд грн (із 7,9 млрд грн у 2022 році), питома вага яких – 32,4 % від заявлених коштів.

Ефективність судових рішень у справах позовного провадження з грошовими вимогами є складним питанням. Збільшення вартості заявлених коштів до 114 млрд грн із 17,1 млрд грн у 2022 році пов'язане з різноманітністю справ та складністю фінансових питань, які вирішуються у спорах в межах розгляду справ про банкрутство. Важливо продовжувати удосконалювати процеси вирішення цих спорів, щоб забезпечити ефективний та справедливий розгляд.

За останній рік спостерігаємо значне збільшення кількості справ щодо банкрутства. Це може вказувати на те, що підприємства та особи постають перед серйозними фінансовими труднощами. Суди враховують економічні та фінансові виклики при прийнятті рішень, якими важливо забезпечити справедливий баланс між інтересами кредиторів та боржників:

– на 36,2 % – до 1,2 тис. із 0,9 тис. **справ з корпоративних відносин;**

– на 14,1 % – до 1,1 тис. з 1 тис. **щодо захисту права власності;**

– на 18,1 % – до 6,4 тис. із 5,5 тис. з інших спорів.

Збільшення кількості справ у різних економічних сферах говорить про динаміку змін в економіці та суспільстві, характеризуючи **кризу неплатежів** при виконанні договірних умов, у тому числі неплатежів за банківські кредити. Одними із обґрунтувань цих явищ, окрім воєнних впливів, є також збільшення курсу вартості гривні з початку 2022 року, його фіксація на рівні Національного банку.

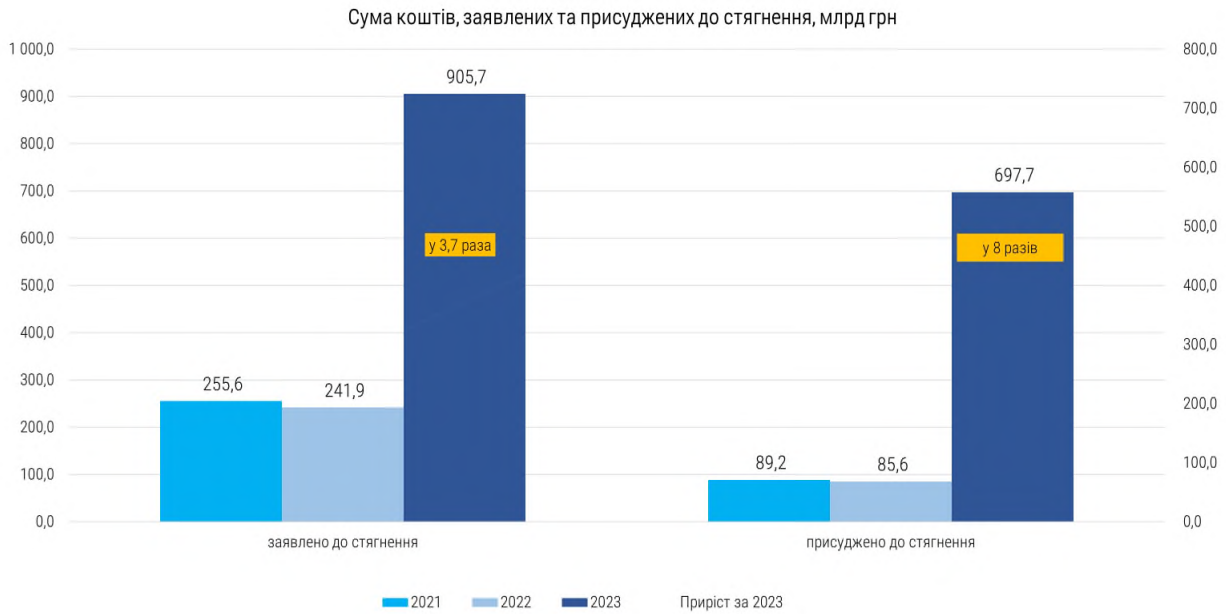
Зменшилася кількість розглянутих справ у 2023 році лише:

– на 23,1 % – до 0,3 тис. із 0,4 тис. **справ щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності;**

– на 15,6 % – до 0,4 тис. із 0,5 тис. **справ щодо застосування антимонопольного законодавства.**

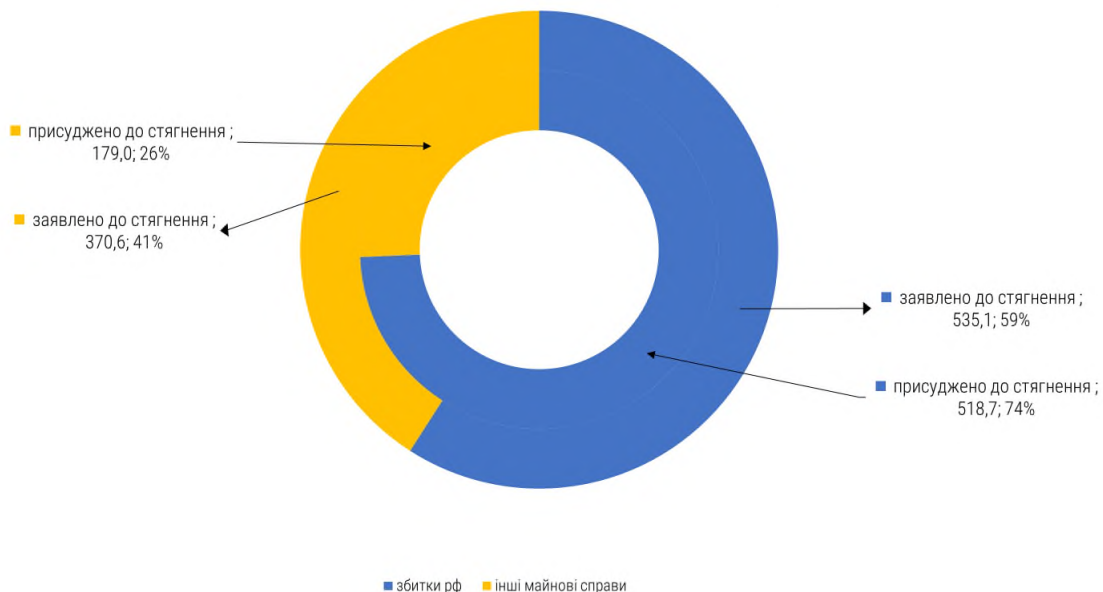
Характеристика майнових вимог у розглянутих справах

Заявлена сума позивачами у справах з майновими вимогами збільшилась у 3,7 раз та сягнула – 905,7 млрд грн (у 2021 році – 255,6 млрд грн), було присуджено до стягнення **697,7 млрд грн, або 77 %** від заявлених позивачами коштів у судовому порядку, що більше майже **у 8 разів** від суми коштів, присуджених до стягнення у 2022 році – 85,6 млрд грн.

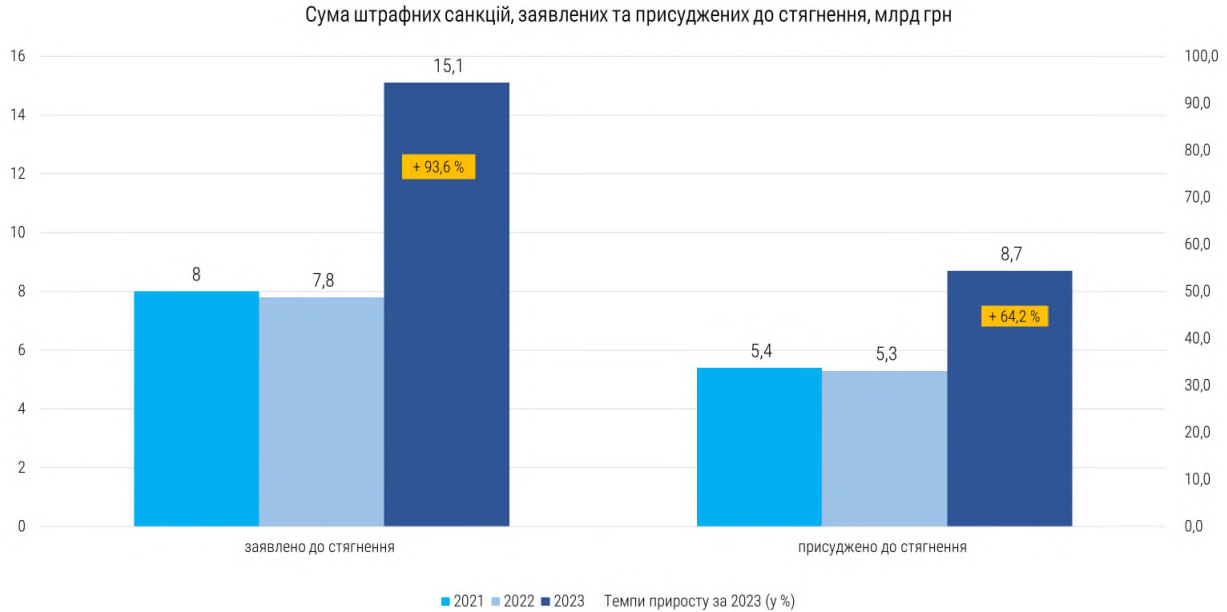

Найбільшу питому вагу серед суми коштів, заявлених до стягнення – 59 % або 535,1 млрд грн – заявлено у справах **про відшкодування шкоди щодо недоговірних зобов'язань**, фактично це суми коштів про відшкодування збитків, завданих російською федерацією. Водночас і серед присуджених до стягнення у судовому порядку загалом – 74 % або 518,7 млрд грн – становлять кошти у справах про відшкодування збитків, завданих російською федерацією, або 97 % від заявлених коштів у цих справах.

Характеристика коштів, заявлених та присуджених до стягнення, млрд грн та їх питома вага (у %)

Упродовж 2023 року в 10,1 тис. справах, або 18,5 % від розглянутих у **судах першої інстанції заявлено штрафних санкцій** на суму 15,1 млрд грн (на 93,6 % більше, ніж у 2022 році – 7,8 млрд грн) та **присуджено до стягнення** – 8,7 млрд грн (або 57,8 % від заявлених штрафних санкцій), що більше на 66 %, ніж у 2022 році (5,3 млрд грн).

Стрімке збільшення суми коштів, заявлених та присуджених у судовому порядку, також свідчить про **кризу неплатежів** та **значні збитки**, завдані військовими діями суб'єктам господарської діяльності.

За звітний період до спеціального фонду Державного бюджету України за розгляд справ господарськими судами надійшло – **1,1 млрд грн, що в 1,8 раза більше, ніж у 2022 році, коли було сплачено 628,8 млн грн.**

Характеристика базових показників роботи господарських судів

Найкращих показників якості розгляду справ досягнуто господарськими судами Тернопільської та Вінницької областей, де кількість змінених та скасованих судових

рішень становила відповідно 1,3 %, та 1,7 % від розглянутих ними за середнього такого показника по Україні – 3,3 %, як і у 2022 році (у 2021 році – 4,2 %).

Стабільними показниками якості протягом двох останніх воєнних років характеризується робота господарських судів Тернопільської, Волинської, Дніпропетровської, Закарпатської, Донецької, Вінницької та Сумської областей.

Фактична чисельність суддів місцевих господарських судів

Спискова чисельність суддів місцевих господарських судів у 2023 році зменшилась на 5,4 % до 453 штатних одиниць із 479 у 2022 році. Фактично розглядали справи – 430 суддів, що менше на 6,1 %, ніж у 2022 році, коли їх кількість дорівнювала 458.

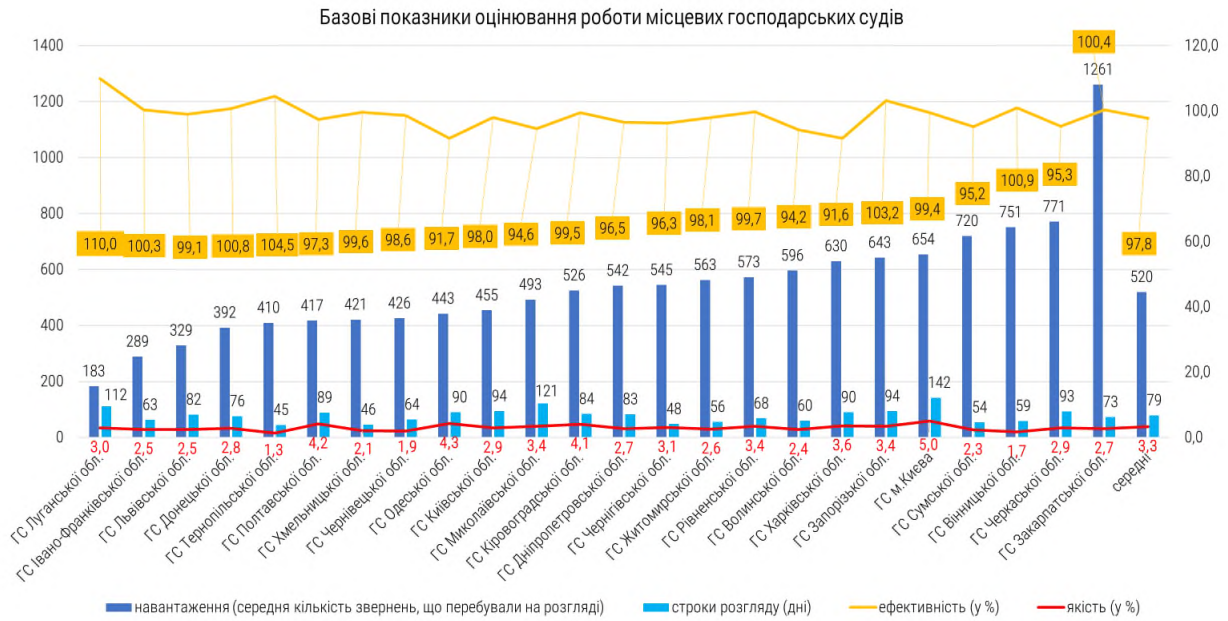
Середній рівень навантаження на одного суддю місцевого господарського суду в 2023 році становив 520 звернень, що перебували на розгляді, тоді як цей показник у 2022 році був 359 звернень.

Найбільший рівень навантаження у середньому мають господарські суди Закарпатської (1 261) та Черкаської (771) областей.

У середньому розгляд справ господарськими судами у 2023 році становив 79 днів, тоді як у 2021 році – 89.

Відповідно до рекомендацій Європейської комісії з питань ефективності правосуддя стандартом, який свідчить про ефективність здійснення судочинства, є показник 95–105 %. Цей показник рекомендований як один з інтегральних показників ефективності діяльності суду та розраховується за формулою: кількість розглянутих справ та матеріалів за звітний період поділена на кількість нових справ та матеріалів, що надійшли за звітний період, і помножена на 100 відсотків.

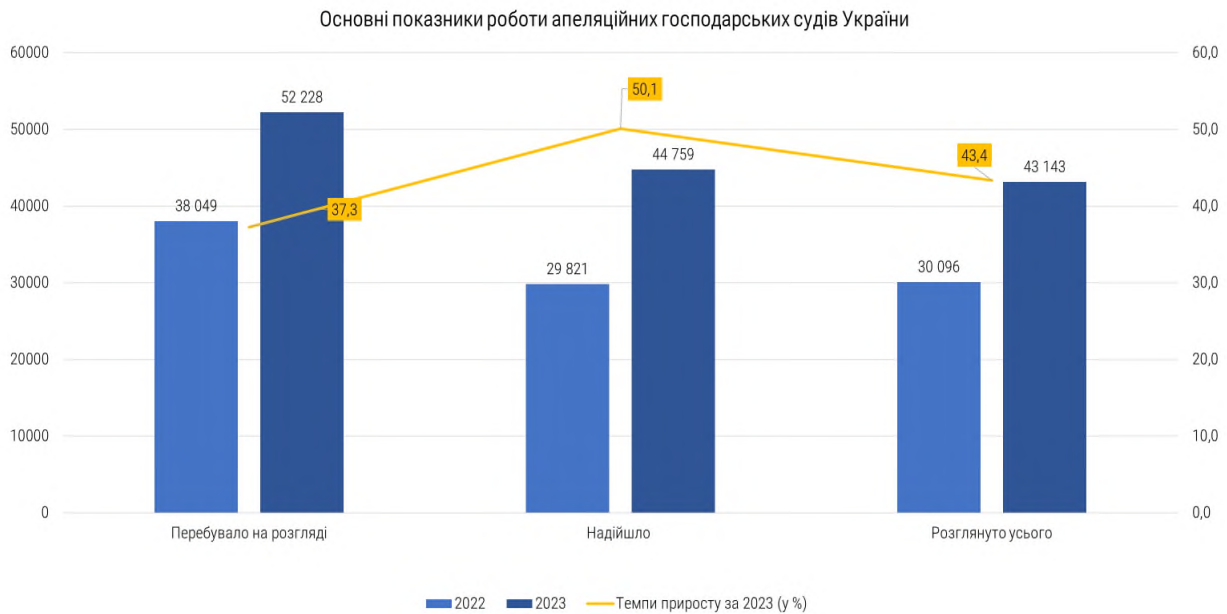
Найбільший відсоток розгляду справ мають господарські суди Луганської (110 %), Тернопільської (104,5 %) та Запорізької (103,2 %) областей, що свідчить про зменшення залишку нерозглянутих звернень на кінець звітного періоду.

Наведені показники свідчать про ефективність здійснення судочинства в господарських судах, усі спори вирішуються в розумні строки для вчинення процесуальних дій.

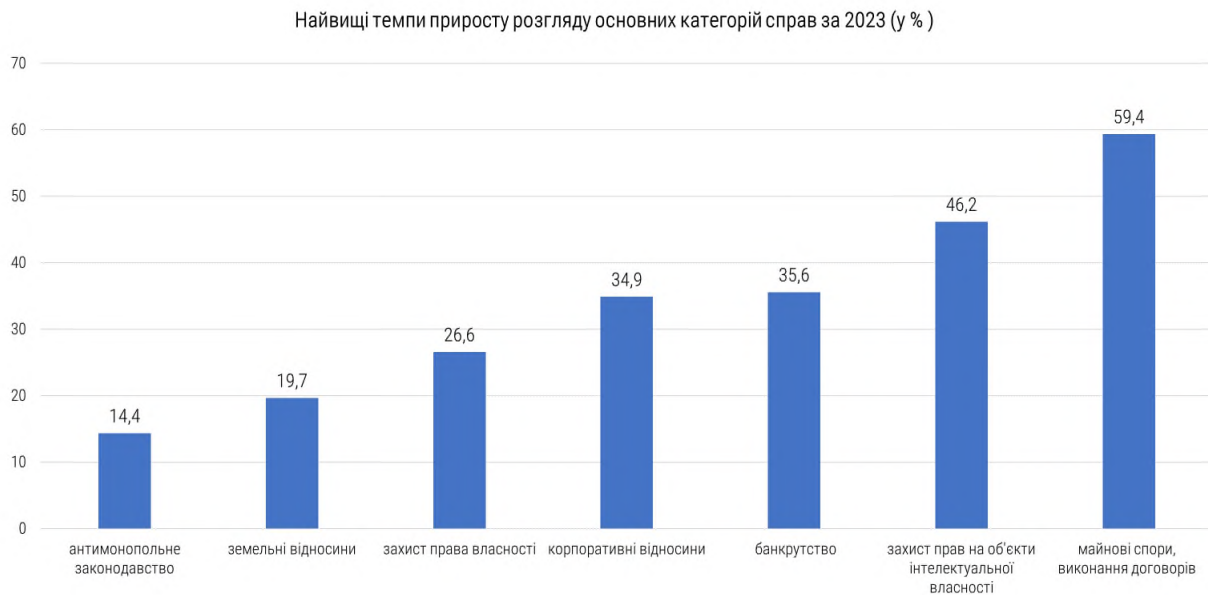
II. Інформація про роботу апеляційних господарських судів

Переважна більшість – 82 % (82,8 % – у 2022 році; 78,3 % – у 2021 році) – судових рішень судів першої інстанції відповідає вимогам чинного законодавства та набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги.

Протягом 2023 року суттєво збільшилися основні показники роботи апеляційних господарських судів порівняно з аналогічними показниками попереднього періоду, зокрема:

- на 37,3 % збільшилася кількість звернень у господарських справах, які перебували на розгляді, – до 52,2 тис. із 38,1 (57,5 тис. у 2021 році);
- на 50,1 % – до 44,8 тис. із 30 тис. звернень, які надійшли на розгляд судів апеляційної інстанції (49,8 тис. у 2021 році);
- на 43,4 % – до 43 тис. із 30,1 тис. розглянутих звернень, або 96,4 % від тих, що надійшли для розгляду в звітному періоді;
- на 48,6 % – до 23,1 тис. із 15,5 тис. скарг, які надійшли до апеляційних господарських судів;
- на 45,6 % – до 27,3 тис. із 18,8 тис. ухвалених в апеляційному порядку судових рішень, які можуть бути оскаржені до суду вищого рівня.

Так, протягом звітного періоду на 35,5 % збільшилася кількість розглянутих в апеляційному порядку скарг по суті – до 18 тис. із 13,3 тис. (22,1 тис. у 2021 році), зокрема за основними категоріями:

- на 59,4 % – до 9,6 тис. із 6 тис. справ майнового характеру та щодо виконання договорів;
- на 19,7 % – до 1,4 тис. із 1,2 тис. справ із земельних відносин;
- на 26,6 % – до 0,5 тис. із 0,4 тис. справ щодо захисту права власності;
- на 34,9 % – до 0,8 тис. із 0,6 тис. справ з корпоративних відносин;
- на 35,6 % – до 2,3 тис. (як і у 2021 році) із 1,7 тис. справ, пов'язаних з банкрутством;
- на 14,4 % – до 207 із 181 справ щодо застосування антимонопольного законодавства;
- на 46,2 % – до 152 із 104 справ щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Як і у 2022 році розглянуто 1,2 тис. справ про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними.

У середньому розгляд звернень у 2023 році апеляційними господарськими судами становив **67 днів, так само як і у 2021 році.**

За результатами розгляду справ суди змінили або скасували 4,5 тис. судових рішень місцевих господарських судів, що становить 24,9 % від загальної кількості розглянутих апеляційних скарг по суті, або 3,3 % від ухвалених судових актів місцевими господарськими судами (у 2022 році – 3,3 %).

Найкращих показників якості розгляду справ досягли Центральний та Східний апеляційні господарські суди, де кількість змінених та скасованих судових рішень дорівнює відповідно **4,2 %** та **4,9 %** від розглянутих ними процесуальних звернень за середнього такого показника по Україні **5,6 %** (у 2022 році – 6,8 %).

Фактично в апеляційному порядку господарські справи розглядали **120 суддів**, їх кількість зменшилась на **15,5 %** із 142 у 2022 році; 121 – спискова чисельність суддів у 2023 році, яка також зменшилась на **15,4 %** із 143 у 2022 році.

Середній рівень навантаження на одного суддю апеляційного господарського суду в 2023 році становив **435 звернень**, що перебували на розгляді, тоді як цей показник у 2022 році дорівнював **268**.

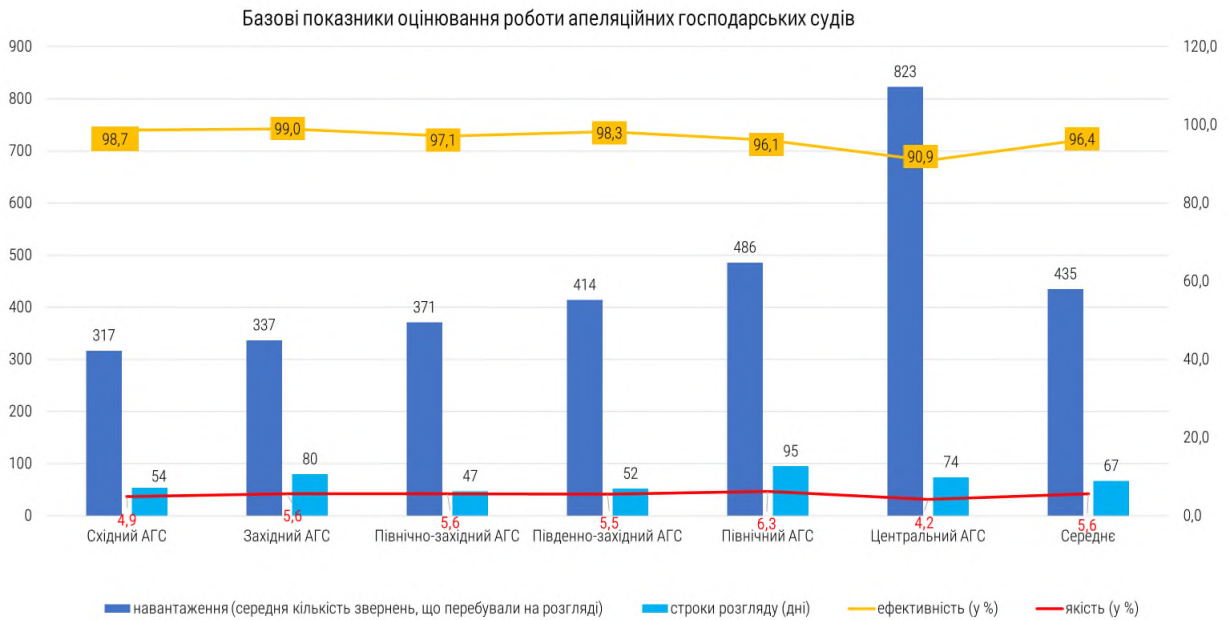
Фактична чисельність суддів апеляційних господарських судів

Найвищий рівень навантаження у середньому був у **Центральному (823)** апеляційному господарському суді, при цьому саме він має найкращий показник якості постановлених судових рішень. Наразі судочинство здійснювали лише **9** суддів. Показник ефективності цього суду – **90,9 %** – свідчить про недостатню

чисельність суддів для розгляду значної кількості справ, що може мати негативні наслідки у найближчій перспективі.

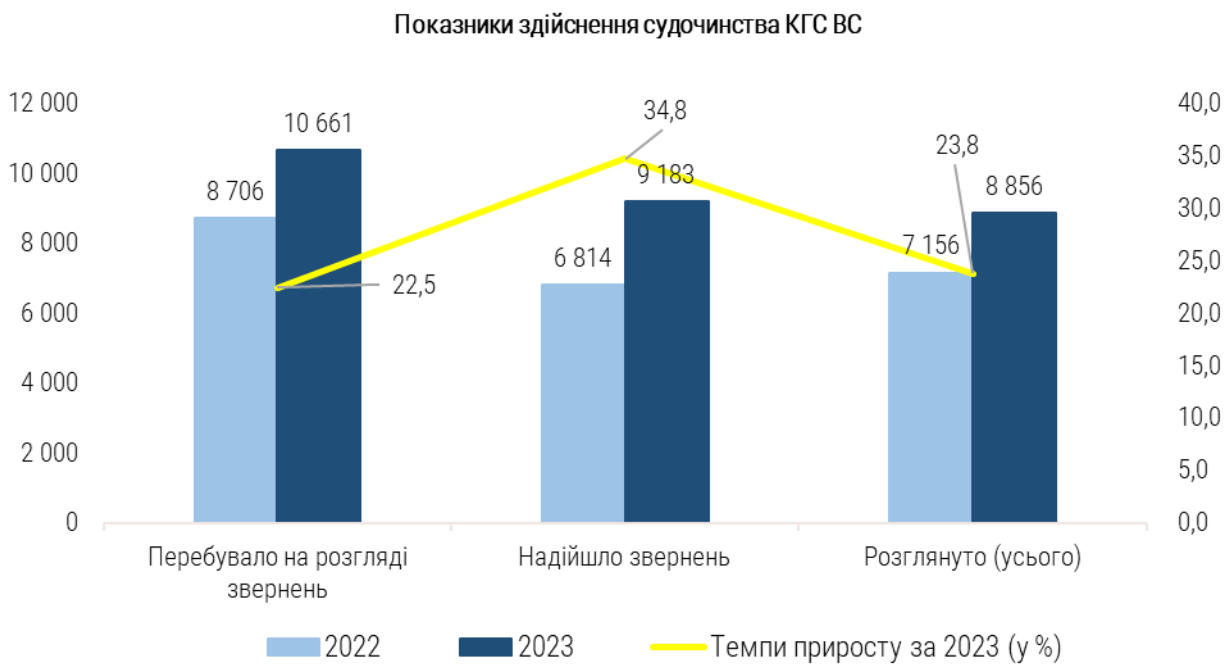
Що ж до показників ефективності діяльності суду, рекомендованих Європейською комісією з питань ефективності правосуддя, то найбільший відсоток розгляду справ мають **Західний (99 %)** та **Східний (98,7 %)** апеляційні господарські суди.

Наведені показники свідчать про ефективність здійснення судочинства апеляційними господарськими судами, усі спори вирішуються в розумні строки для вчинення процесуальних дій.

III. Інформація про роботу Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

У 2023 році в Касаційному господарському суді у складі Верховного Суду **підвищилася** на 22,5 % кількість звернень, які перебували на розгляді, – до 10,7 тис. із 8,7 тис. (у 2022 році), що пояснюється **збільшенням** на 34,8 % звернень, які надійшли для розгляду, – із 6,8 тис. до 9,2 тис., що наближається до показника довоєнного періоду – 12,8 тис. у 2021 році.

Зокрема, порівняно з попереднім роком **збільшилася** кількість звернень, що надійшли на розгляд у 2023 році до судових палат:

- для розгляду справ про банкрутство – на 11,9 % до 2,2 тис. з 2,0 тис.;
- для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством – на 35,8 % до 1,3 тис. з 1 тис.;
- для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів – на 48,3 % до 2,3 тис. з 1,5 тис.;
- для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності – на 45 % до 3,4 тис. з 2,4 тис.

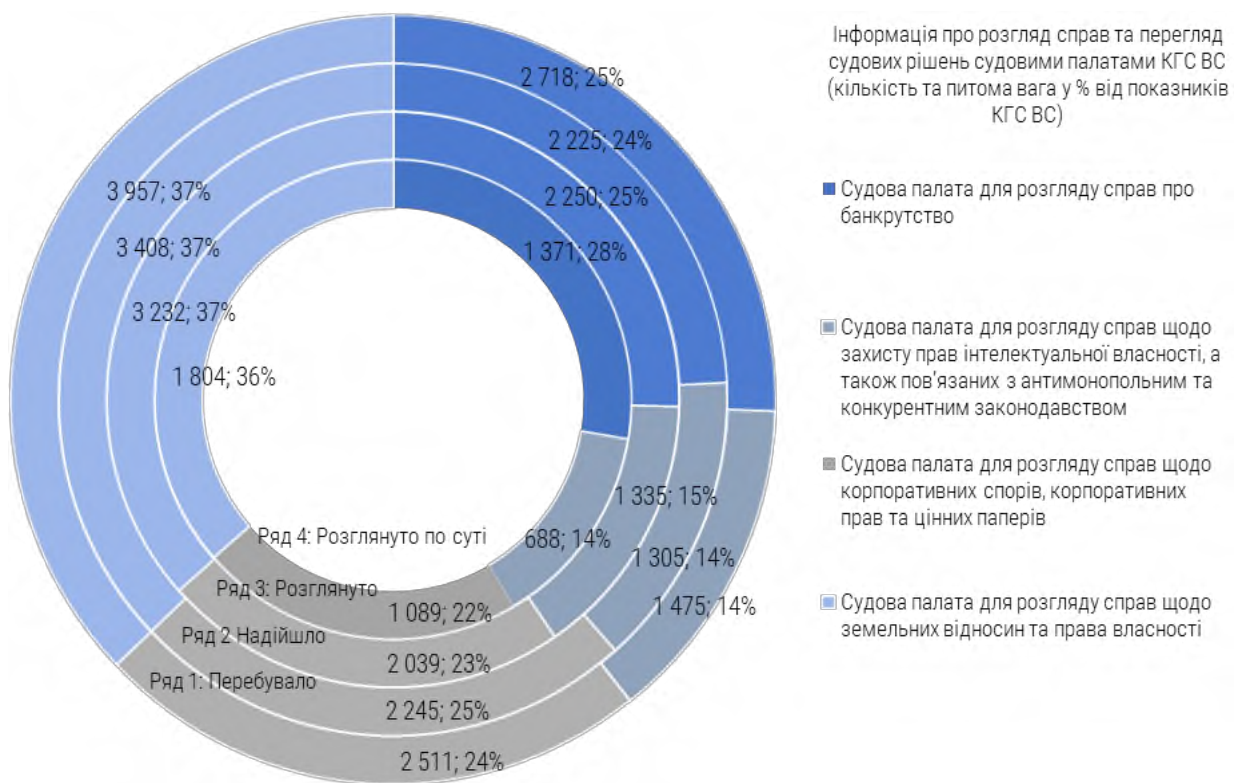
Усі процесуальні звернення, що надійшли, зареєстровано та розподілено між суддями в установленому чинним законодавством порядку з урахуванням спеціалізації, навантаження кожного судді та інших критеріїв.

У 2023 році 42,5 % від кількості процесуальних звернень, що надійшли на розгляд, або 3,9 тис. матеріалів подано без дотримання вимог для відкриття касаційного провадження, з яких – 80,5 %, або в 3,1 тис. випадках відмовлено у відкритті провадження і 19,5 %, або 0,8 тис. повернуто заявникам.

Усталеними статистичними даними характеризується застосування судом приписів статті 292 ГПК України щодо залишення без руху касаційних скарг для усунення недоліків при їх поданні на розгляд. У 2023 році 3 тис. скарг, або 32,4 % звернень, що надійшли для розгляду, залишено КГС ВС без руху для усунення недоліків та належного оформлення заявниками скарг згідно з вимогами чинного законодавства.

Незважаючи на заходи, що вживаються КГС ВС для усунення недоліків скарг, поданих для розгляду, несвоєчасне та неякісне виконання заявниками приписів відповідних ухвал суду або беззаперечні помилки у змісті та формах скарг стають підставами для постановлення судом ухвал про повернення або про відмову у відкритті касаційного провадження.

З аналізу підстав для постановлення ухвал про відмову у відкритті касаційного провадження вбачається, що більшість – 71 %, або сім із десяти – ухвал містять посилання на те, що касаційну скаргу подано на судові рішення, яке не підлягає касаційному оскарженню (пункт 1 частини першої статті 293 ГПК України).

Із загальної кількості процесуальних звернень, що перебували на розгляді, всього розглянуто в 2023 році майже 8,9 тис., що на 23,8 % **більше**, ніж у 2022 році (7,2 тис.), зокрема збільшилася кількість ухвалених кінцевих рішень судовими палатами:

- для розгляду справ про банкрутство – на 15,9 % до 2,3 тис. з 1,9 тис.;
- для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством – на 33,6 % до 1,3 тис. з 1,0 тис.;

– для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів – на 25,1 % до 2,0 тис. з 1,6 тис.;

– для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності – на 25 % до 3,2 тис. з 2,6 тис.

Протягом 2023 року **збільшилася** кількість розглянутих справ по суті та закритих проваджень на 3,8 % – до 5,0 тис. із 4,8 тис. у 2022 році. Зокрема, кількість вирішених спорів з прийняттям відповідних судових рішень судовими палатами:

– для розгляду справ про банкрутство збільшилася на 11,6 % – до 1,4 тис. з 1,2 тис.;

– для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством збільшилася на 5,7 % – до 0,7 тис. із 0,6 тис.;

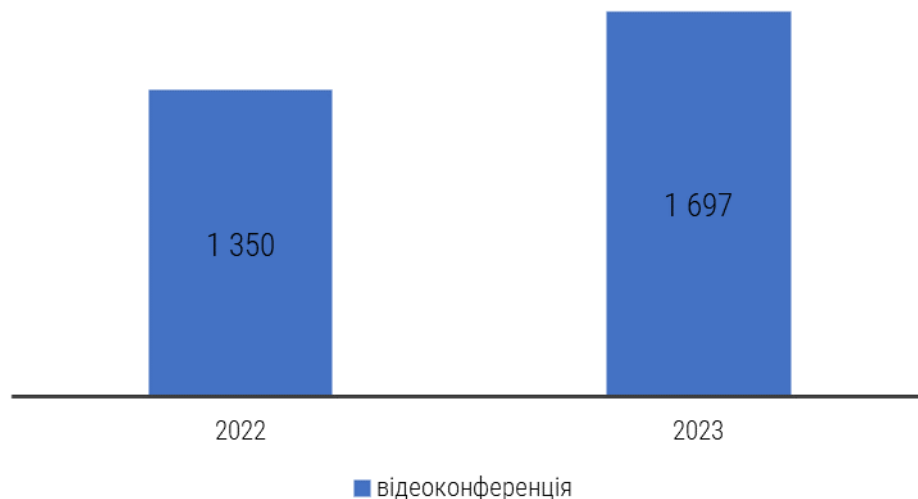
– для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів зменшилася на 2,7 % – до 1,1 тис.;

– для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності збільшилася на 1,7 % – до 1,8 тис.

Як і в довоєнні періоди, більшість справ КГС ВС було розглянуто у судових засіданнях за участю сторін 81 % (87 % у 2022 році), або 4,2 тис. справ, з яких в режимі відеоконференції – 1,7 тис., що на чверть (25,7 %) більше, ніж у 2022 році, коли їх кількість становила 1,4 тис.

Водночас збільшилася кількість справ, розглянутих без виклику сторін, до 0,8 тис., серед розглянутих їх питома вага становила в 2023 році 19 %, тоді як у 2022 році – 13 %, або 0,6 тис.

Кількість розглянутих справ у судовому засіданні в режимі відеоконференції

Загалом за 2023 рік у КГС ВС щодо закінчених справ відбулося понад 5,6 тис. слухань у судових засіданнях.

Крім того, в КГС ВС протягом 2023 року відбулося 2,7 тис. судових засідань у режимі відеоконференції, що на 33,4 % більше, ніж у 2022 році, коли їх було 1,9 тис.

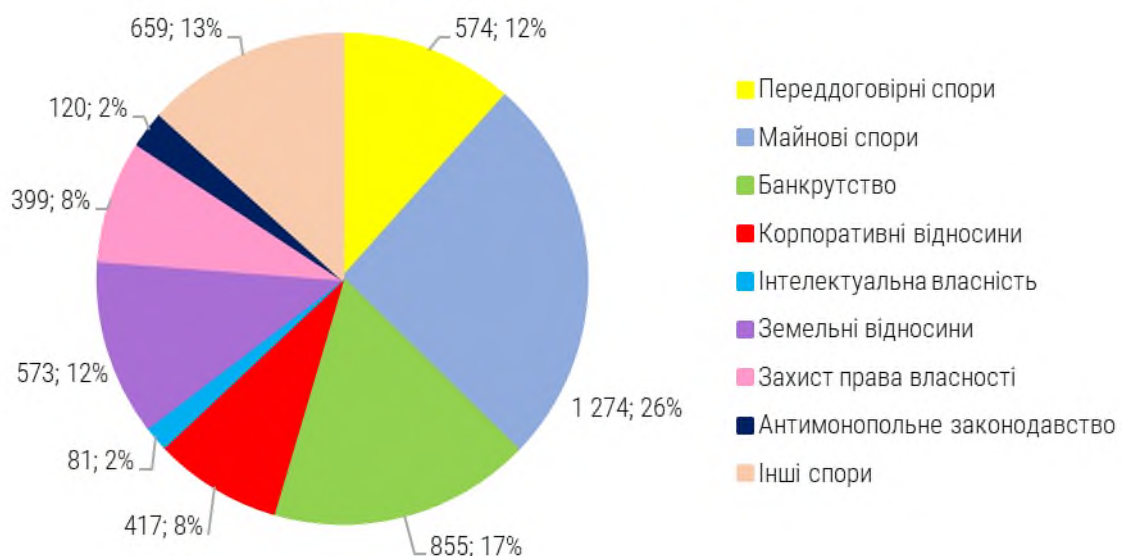
У 2023 році кількість розглянутих справ у касаційному порядку **за основними категоріями збільшилася** порівняно з показниками 2022 року:

- на 4,5 % - до 1,9 тис. із 1,8 тис. - майнового характеру щодо виконання договорів та про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними;
- на 4 % - до 417 із 401 - з корпоративних відносин;
- на 9,3 % - до 855 із 782 - справ, пов'язаних з банкрутством;
- на 19,1 % - до 81 із 68 - щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- на 4,3 % - до 120 із 115 - для розгляду справ, пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством;
- на 12,4 % - до 573 із 510 - у земельних відносинах.

Водночас **зменшилася** кількість розглянутих справ, зокрема:

- на 5 % менше - до 399 із 420 - щодо захисту права власності;
- на 11,6 % менше - до 464 із 525 - з недоговірних відносин.

Структура вирішених спорів КГС ВС за 2023

На кінець 2023 року залишилися не розглянутими майже 1,7 тис. звернень, або 18,9 % від тих, що надійшли для розгляду.

За результатами судового розгляду в **1,5 тис.** справ судові рішення судів нижчих інстанцій скасовано, змінено повністю або частково, що становить **31,4 %** від розглянутих справ.

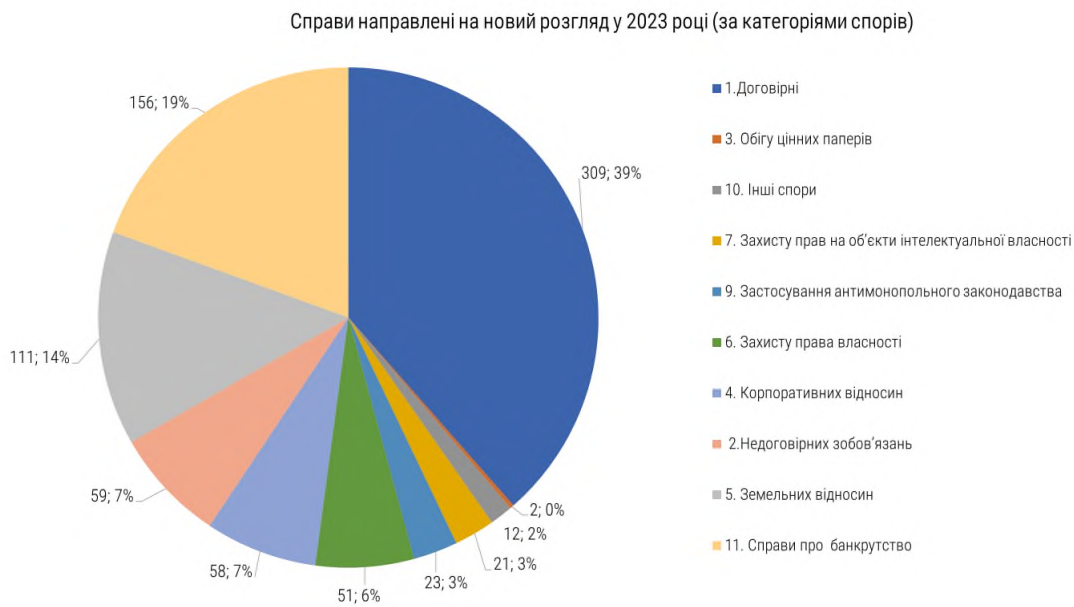
При цьому **0,8 тис.** судових рішень апеляційних судів, або **16,2 %** від розглянутих справ (4,9 тис.) скасовано і передано на новий розгляд до господарських судів (переважно до місцевих господарських судів - 70 %) у зв'язку з порушеннями норм матеріального та процесуального права, які унеможливають встановлення фактичних обставин справи, що мають значення для правильного вирішення спору.

Особливо необхідно підкреслити позитивну тенденцію, що сформувалася у питанні скасування судових рішень, яка не спостерігалася з початку роботи КГС ВС.

Так, якщо з 2018 року серед усіх скасованих судових рішень, направлених на новий розгляд становили у середньому 60 %, а у 2022 році досягли піку у 66 %, то у 2023 році відбулося стрімке падіння цього показника до 55 %.

Від усіх судових рішень, направлених на новий розгляд, найбільша частка припадає на судові рішення у договірних спорах – 39 % (309 постанов); 19 % (156 постанов) становлять постанови у справах про банкрутство та 14 % (111 постанов) припадає на постанови у спорах, що виникають із земельних відносин. За рештою категорій справ, що направлені на новий розгляд частки становлять менше 10 %.

Проте від загальної кількості кінцевих судових рішень КГС ВС на постанови, якими справи направлені на новий розгляд до судів нижчих інстанцій припадає усього 9,1 %.

Крім того, **307** судових рішень апеляційних судів скасовано з прийняттям КГС ВС нового рішення у справі, що становить **6,2 %** від розглянутих судових справ у касаційному порядку.

Одночасно спостерігається тенденція до **збільшення питомої ваги судових рішень, якими скасування відбувається шляхом ухвалення нових рішень**. У 2023 році цей показник **сягнув 21 %** з усіх скасованих судових рішень. З 2018 року до 2022 року показник нових рішень становив у середньому лише 12 %.

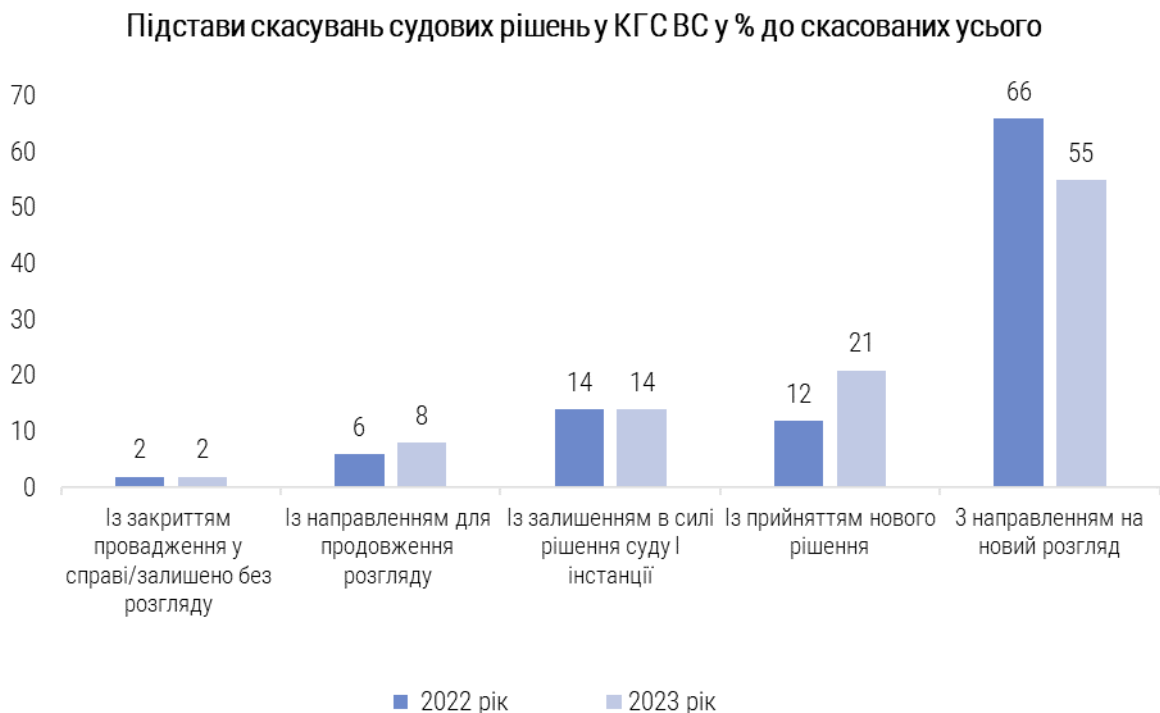
За основними категоріями спорів найбільше нових рішень ухвалено у спорах, що виникають із недоговірних відносин – **46 %** (144 постанови) серед усіх нових рішень ухвалених КГС ВС у 2023 році:

- 23 % (70 постанов) становлять рішення у договірних спорах;
- 11 % (34 постанови) – у земельних відносинах;
- по 6 % припадає на судові рішення у спорах, що виникають із корпоративних відносин (19 постанов) та у справах про банкрутство (18 постанов);
- 5 % (16 постанов) – у спорах із захисту права власності.

Водночас за результатами розгляду касаційних скарг у **199** випадках скасовано судові рішення апеляційних судів та залишено в силі рішення суду першої інстанції, або **4 %** від розглянутих судових справ.

Аналіз підстав скасування КГС ВС судових рішень у 2023 свідчить про тенденцію до зменшення питомої ваги судових рішень, які направлено на новий розгляд, – до 55 % із 66 % у 2022 році та збільшення питомої ваги справ, за результатами розгляду яких прийнято нове рішення, – до 21 % із 12 % – показника в 2022 році і так само за інші попередні періоди.

З метою забезпечення сталості та єдності судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом, на розгляді перебувало:

- судових палат КГС ВС перебувало **36** справ, з яких розглянуто **24** справи;

– об'єднаної палати КГС ВС перебувало **42** справи, з яких розглянуто **24** справи.

До Великої Палати Верховного Суду з КГС ВС протягом 2023 року передано для розгляду **66** справ, з яких розглянуто **31** справу (за наявними даними).

У КГС ВС у 2023 році ефективність (відсоток розгляду справ) здійснення судочинства становить **96,4** %, зокрема у судових палатах:

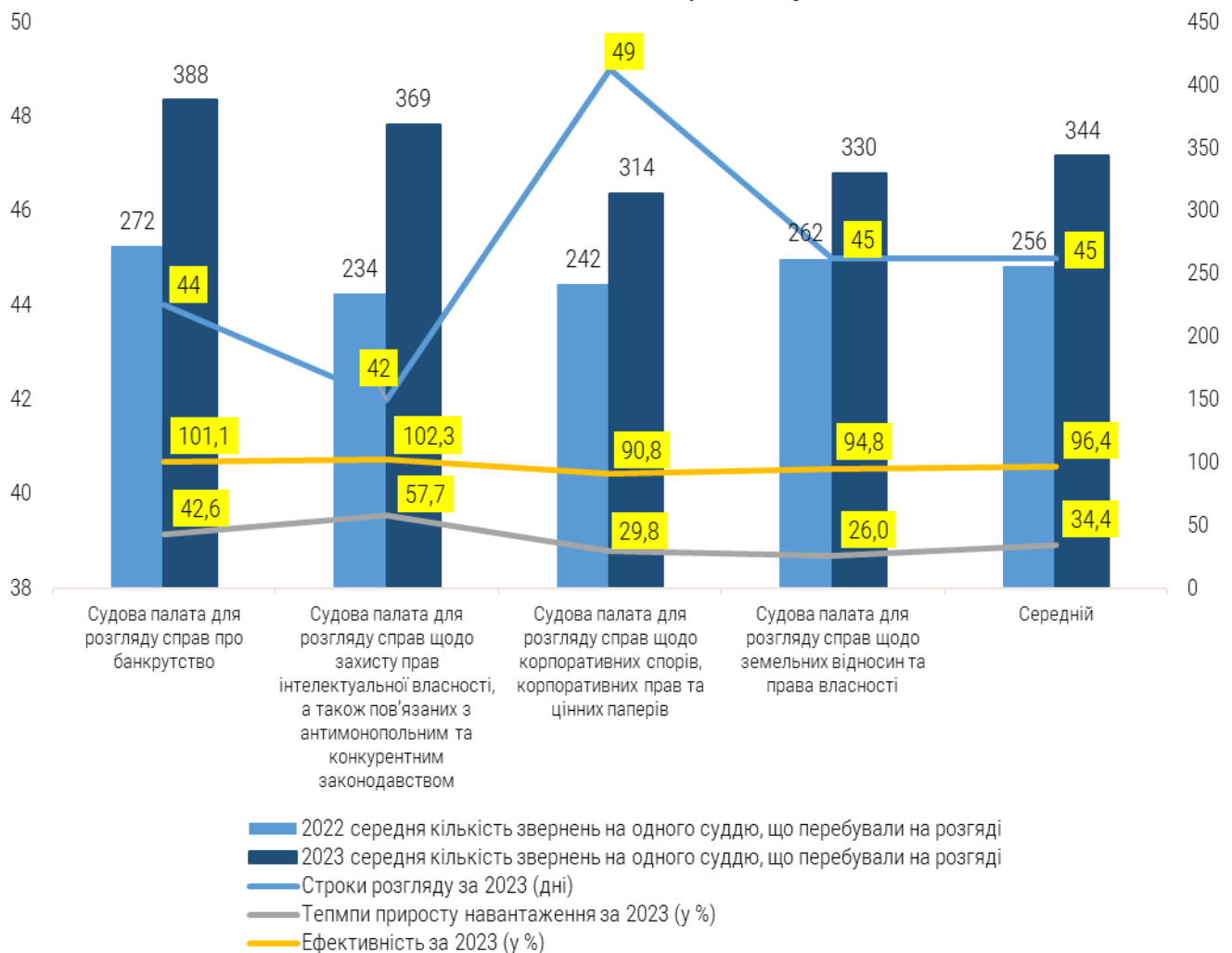
– для розгляду справ про банкрутство – 101,1 %;

– для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством – 102,3 %;

– для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів – 90,8 %;

– для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності – 94,8 %.

Базові показники оцінювання роботи судових палат КГС ВС

Зменшення чисельності суддів, які фактично розглядали справи у 2023 році, становило 8,8 % до 31 особи із 34 у 2022 році.

У звітному періоді середній рівень навантаження суддів КГС ВС з урахуванням їх фактичної чисельності збільшився на 34,4 % – із 256 у 2022 році до **344** звернень, що перебували на розгляді, зокрема в судових палатах:

– для розгляду справ про банкрутство – 388 звернень, що на 42,6 % більше, ніж у 2022 році;

– для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством – 369 звернень, що на 57,7 % більше, ніж у 2022 році;

– для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів – 314 звернень, що на 29,8 % більше, ніж у 2022 році;

– для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності – 330 звернень, що на 26 % більше, ніж у 2022 році.

Строк розгляду справ КГС ВС протягом 2023 року зменшився до 45 днів із 55 у 2022 році при збільшенні рівня навантаження на суддів.

Водночас аналіз 8,9 тис. прийнятих судових рішень КГС ВС за 2023 рік свідчить:

– 71 %, або 6,3 тис. спорів вирішуються на стадії апеляційного розгляду, адже судові рішення касаційної інстанції підтвердили правильність застосування чинного законодавства, зокрема, якщо:

– судові рішення апеляційних інстанцій залишено без змін (2,9 тис.);

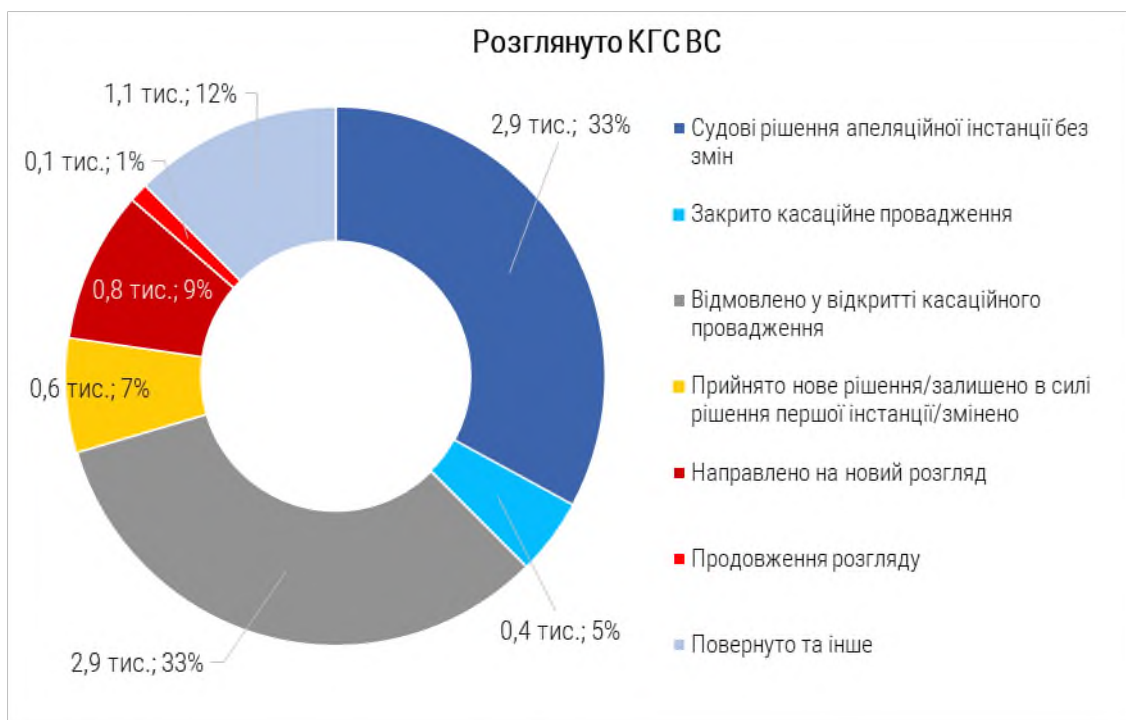
– відмовлено у відкритті касаційного провадження на підставах, які стверджують судові рішення нижчих інстанцій правовими (2,9 тис.);

– закрито касаційне провадження (0,4 тис.);

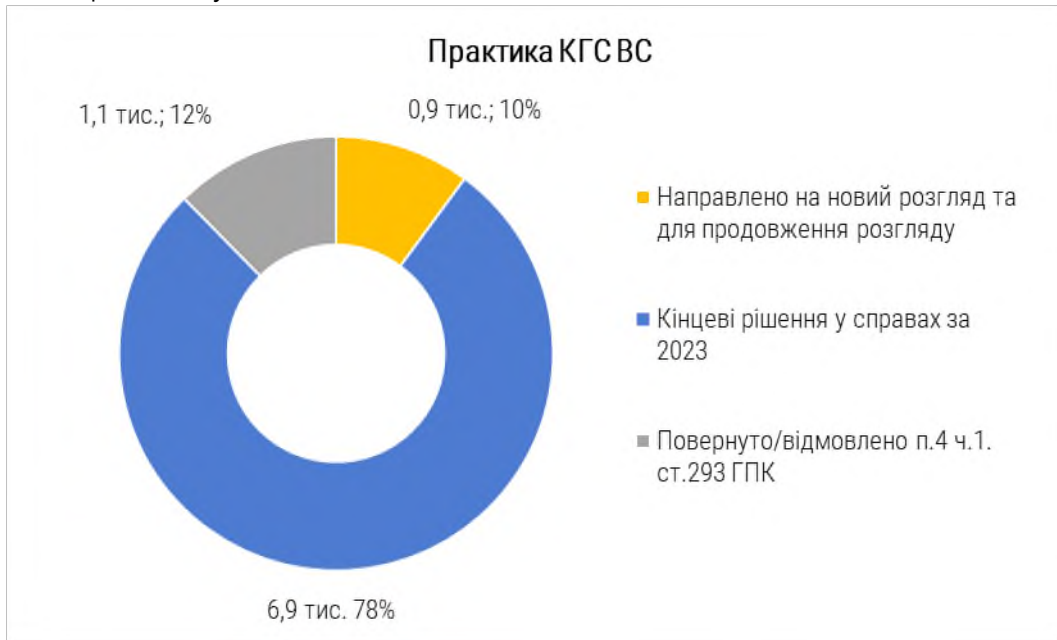
– 7 %, або 0,6 тис. постанов КГС ВС про скасування судових рішень та закриття провадження у справі, залишено без розгляду; ухвалення нового рішення; залишення в силі рішення суду першої інстанції; зміну судового рішення;

– 9 %, або 0,8 тис. повертаються до судів нижчого рівня для усунення недоліків при розгляді справ, зокрема у зв'язку з порушенням норм процесуального права, що унеможливають встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення спору;

– 1 %, або 0,1 тис. із направленням для продовження розгляду.

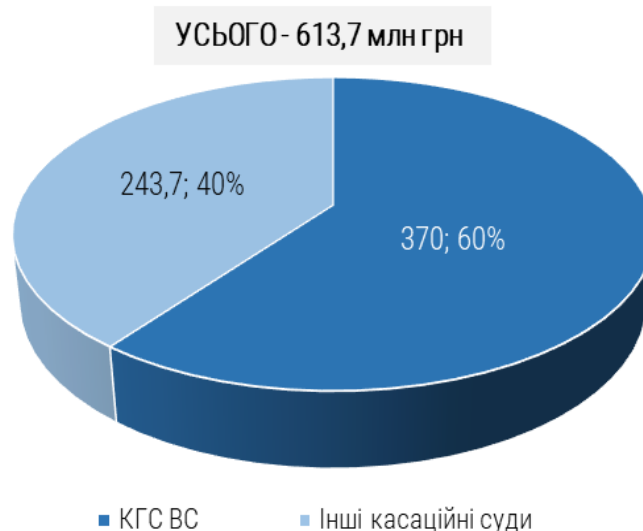
З огляду на викладене, вбачається, що **78 %, або 6,9 тис. спорів** остаточно вирішуються у касаційному порядку, лише **10 %, або 0,9 тис.** повертаються до судів нижчого рівня для усунення недоліків при розгляді справ, зокрема у зв'язку з порушенням норм процесуального права, що унеможлиблюють встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення спору, та для продовження розгляду.

Фактично наведені показники свідчать про правильність застосування чинного законодавства, а отже, мають ознаки формування єдиної правозастосовної практики.

У звітному періоді до спеціального фонду Державного бюджету України за розгляд справ КГС ВС сплачено **370 млн грн** судового збору, що більше на 40 %, ніж у 2022 році (**265 млн грн**) і становить 60 % від сплаченого судового збору за розгляд справ Верховним Судом (613,7 млн грн).

Сплачено судовий збір за розгляд процесуальних звернень Верховним Судом у млн грн та відсотки від усього сплаченого

Висновки

Головним завданням господарської юрисдикції залишається швидкий і якісний розгляд справ, особливо важливих для оборони та соціальної сфери країни. Швидкий розгляд таких справ є критичним для підтримки стабільності і функціональності ключових секторів економіки, а надто у воєнний час.

Базові показники оцінювання роботи господарських судів України у 2023 році демонструють значне навантаження на суди, адаптацію до незвичних, складних умов роботи, ефективний розподіл ресурсів для забезпечення стабільності судочинства.

У господарських судах вживалися заходи для безпеки учасників судового розгляду. В умовах військової агресії велика кількість судових засідань не відбувалася у зв'язку з небезпекою для відвідувачів та працівників суду. Судді відкладали розгляд судових справ, здійснювали розгляд без виклику сторін (у разі можливості), призначали нові дати судових засідань.

У разі повітряної тривоги оголошувалася перерва в судовому засіданні, а учасникам справи пропонувалося пройти до найближчого укриття.

Застосування дистанційного розгляду справ господарськими судами щороку збільшується.

З огляду на воєнний стан пріоритетом залишається оперативність і якість розгляду справ, особливо тих, що стосуються обороноздатності та забезпечення життєво важливих потреб.

Проведений аналіз свідчить про високу адаптивність і гнучкість системи господарських судів в умовах зміни економічної та геополітичної обстановки, а також підтверджує необхідність подальшого зміцнення судової інфраструктури, що важливо для забезпечення правової стабільності і економічного розвитку країни.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua